

U 84/2009 rd

**Statsrådets skrivelse till Riksdagen om ett förslag till
Europaparlamentets och rådets förordning (internatio-
nella arvsfrågor)**

I enlighet med 96 § 2 mom. i grundlagen
översänds till Riksdagen Europeiska gemen-
skapernas kommissions förslag av den 14 ok-
tober 2009 till Europaparlamentets och rådets
förordning om behörighet, tillämplig lag,

erkännande och verkställighet av domar och
officiella handlingar i samband med arv och
om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg
samt en promemoria om förslaget.

Helsingfors den 17 december 2009

Justitieminister *Tuija Brax*

Lagstiftningsråd Markku Helin

JUSTITIEMINISTERIET

PROMEMORIA
EU/2009/1390**FÖRSLAG TILL EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING OM INTERNATIONELLA ARVSFRÅGOR****1 Allmänt**

Europeiska gemenskapernas kommission lade den 14.10.2009 fram ett förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar och officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg. Förslaget lämnades i dokumentet KOM (2009) 154 slutlig och bygger på fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, särskilt artikel 61 c och artikel 67.5 andra strecksatsen. Syftet är att utveckla området med frihet, säkerhet och rättvisa inom gemenskapen.

Förslaget anknyter till genomförandet av beslut som fattades av Europeiska rådet vid Brysselmötet 4.—5.11.2004. Europeiska rådet antog då det s.k. Haagprogrammet. Enligt Haagprogrammet bör det senast 2011 antas en rättsakt om arvsrätten, som bl.a. ska omfatta lagvalsregler, behörig rättsinstans, ömsesidigt erkännande och verkställighet av domar på området, ett europeiskt certifikat om arv och en mekanism som möjliggör exakt kännedom om förekomst av testamenten från personer bosatta i Europeiska unionen.

Som underlag för arbetet med förordningen publicerade kommissionen en grönbok om arv och testamente 1.3.2005 (KOM(2005) 65 slutlig). Riksdagen informerades om grönboken i skrivelsen E 75/2005 rd och riks-

dagens lagutskott lämnade ett utlåtande i ärendet (LaUU 22/2005 rd).

2 Förslagets huvudsakliga innehåll**2.1 Förslagets syfte och tillämpningsområde**

Den föreslagna förordningen ska vara tillämplig på arv vid dödsfall (artikel 1). Med arv vid dödsfall avses överlåtelse av egendom efter dödsfall, oavsett om det rör sig om överlåtelse genom testamente eller arvsavtal eller om en i lag reglerad överlåtelse av kvarlåtenskap (artikel 2 a).

Genom förordningen vill man underlätta för den inre marknaden att fungera väl genom att avskaffa hindren för fri rörlighet för personer. Enligt sjätte strecksatsen i förslaget finns det för närvarande svårigheter med att hävda rättigheterna till internationell kvarlåtenskap. I det europeiska området för rättvisa bör medborgarna kunna ordna upp sina arvsrättsliga förhållanden i förväg. Det är viktigt att på ett effektivt sätt skydda rättigheterna för arvingar, testamentstagare, andra släktingar till den avlidne och övriga dödsbodelägare.

För att förverkliga dessa mål har det i förslaget inskrivits bestämmelser om domstolars behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar och officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg.

2.2 Behörighet och litispens

Bestämmelserna om domstolars behörighet ska harmoniseras i de medlemsländer som förordningen blir gällande i. Det ska inte längre vara möjligt att använda behörighetsgrunderna enligt nationell lag.

Begreppet "domstol" ska få en bred tolkning. Med domstol avses varje rättslig instans eller varje sådan annan behörig myndighet i medlemsstaterna som har liknande funktioner i samband med arv. Med domstolar likställs också andra myndigheter som enligt delegation bemyndigats att utöva befogenheter inom områden som enligt förordningen omfattas av domstolarnas behörighet (artikel 2 b).

Enligt huvudregeln ska domstolarna i den medlemsstat där den avlidne var bosatt vid dödsfallet ("hade sin hemvist" i den svenska språkversionen) vara behöriga att ta upp frågor om arv (artikel 4). På begäran av någon av parterna ska målet dock kunna flyttas till en domstol i den medlemsstat, vars lag ska tillämpas på arv, om det anses att domstolarna i den staten är bättre lämpade att pröva saken än domstolarna i bosättningsstaten (artikel 5).

I förslaget finns också bestämmelser om restkompetens när den avlidne vid dödsfallet var bosatt i ett land som inte är medlemsstat i EU (artikel 6), om behörighet att pröva genkåromål som omfattas av den föreslagna förordningens tillämpningsområde (artikel 7) och om behörighet att ta emot förklaringar om viljan att överta tillgångar och skulder i dödsbo eller avseende arvsavstående (artikel 8). Domstolarna på den ort där kvarlåtenskapen är belägen ska dessutom vara behöriga att vidta åtgärder för att kunna överlåta kvarlåtenskapen eller låta registrera äganderätten, om lagen i den staten förutsätter detta (artikel 9).

Domstolen ska på tjänstens vägnar pröva behörighetsfrågan. Om talan väcks vid en domstol som inte är behörig att ta upp fallet enligt den föreslagna förordningen, ska domstolen självständigt förklara sig obehörig (artikel 11).

När talan har väckts föreligger s.k. litispens. Den föreslagna regleringen är här densamma som i flera gällande förordningar

eller förordningar som godtagits av gemenskapen.

2.3 Tillämplig lag

Enligt huvudregeln är s.k. successionsstatut, dvs. den lag som ska vara tillämplig på arvet, lagen i den stat där den avlidne var bosatt vid dödsfallet (artikel 16). Förslaget bygger på den s.k. unitarismen, vilket betyder att samma lag är tillämplig på hela kvarlåtenskapen, oberoende av var egendomen finns.

Det föreslås att en begränsad valfrihet ska gälla för arvlåtaren. Det ska bli tillåtet att välja att låta arvsrätten styras av lagen i den stat där man är medborgare. Lagvalet måste uttryckligen anges i ett förordnande om kvarlåtenskap och ges i den form som föreskrivs för testamente (artikel 17).

En särskild lagvalsregel föreslås i fråga om arvsavtal. På avtal om kvarlåtenskap tillämpas den lag som enligt förordningen skulle ha varit tillämplig på kvarlåtenskapen den dag avtalet ingicks. Även om avtalet inte är giltigt enligt den lagen, ska avtalet ändå godtas om det är gällande enligt den lag som enligt förordningen är tillämplig på kvarlåtenskapen den dag dödsfallet inträffar (artikel 18).

De föreslagna bestämmelserna om lagval är universellt tillämpliga. Den lag som anvisas i förordningen ska med andra ord tillämpas oberoende av om det är fråga om lagen i en medlemsstat eller en tredjestat (artikel 25). När förordningen föreskriver att lagen i ett visst land ska tillämpas avses gällande rättsregler i det landet, med undantag för landets internationellt privaträttsliga regler (artikel 26). Detta betyder att den s.k. återförvisningsprincipen (*renvoi*) inte tillämpas.

I förslaget ingår en *ordre public*-bestämmelse. Tillämpning av en bestämmelse i den lag som anvisas i förordningen får vägras om en sådan tillämpning är oförenlig med grunderna för domstolslandets rättsordning. Tillämpningen kan dock inte anses vara oförenlig med grunderna för domstolslandets rättsordning enbart därför att bestämmelserna om laglott skiljer sig från de bestämmelser som gäller i domstolslandet (artikel 27).

Många frågor om arv och boutredning bedöms enligt den lag som är tillämplig på kvarlåtenskapen. Enligt artikel 19 blir det fråga om a) orsak, tidpunkt och plats för arvet; b) arvingarnas, efterlevande makes eller makas och testamentstagares rätt till arvet, fastställandet av vars och ens arvslotter, deras åligganden enligt den avlidnes sista vilja samt övrig rätt till dödsboet; c) arvlåtarens kapacitet; d) särskilda skäl till inskränkt rättshandlingsförmåga i fråga om accept av arv; e) arvlöshetsförklaring och förlust av arv; f) överlåtelse av de tillgångar och rättigheter som utgör kvarlåtenskapen på arvtagare och testamentstagare, däribland villkor och rättsverkningar av arvinges förklaring om att vilja överta tillgångar och skulder i dödsbo eller av avstående avseende arv eller testamente; g) arvtagares, testamentsexekutorers och boutredningsmäns rätt att förfoga över dödsboets tillgångar, bl.a. för försäljning av tillgångar eller betalning av skulder; h) ansvar för dödsboets skulder; i) vilken del av kvarlåtenskapen arvlåtaren fritt kan förfoga över genom testamente, laglott och andra inskränkningar i rätten att fritt förordna om sin kvarlåtenskap, däribland de andelar i arvet som av domstol eller annan myndighet räknas av från kvarlåtenskapen till förmån för de anhöriga; j) återföring av donation och nedsättning eller beräkning av arvslott med hänsyn till tidigare donationer; k) den sakliga giltigheten samt tolkning, ändring och återkallande av ett förordnande om kvarlåtenskap; l) arvskifte. Förteckningen är inte avsedd att vara uttömmande.

Enligt förslaget ska det vara möjligt att i vissa särskilda frågor tillämpa lagen i den stat där egendomen är belägen också i sådana fall där den inte är den lag som ska vara tillämplig. I den föreslagna artikel 22 ges möjlighet att på vissa villkor tillämpa de s.k. internationellt tvingande bestämmelserna i lagen i den stat där egendomen är belägen. Med dessa bestämmelser avses bestämmelser som är tvingande sålunda att de ska tillämpas oberoende av vilken stats lag som är den lag som ska vara tillämplig. Tillämpningen av sådana bestämmelser ska vara möjlig om de gäller vissa typer av fast egendom, företag eller andra kategorier av tillgångar och om de tillämpas på grund av deras särskilda syften i

ekonomiskt, familjerättsligt eller socialt hänseende.

Enligt artikel 21.1 får lagen i den stat där kvarlåtenskapen är belägen tillämpas som komplement till formaliteter avseende accept eller avstående av arvet. Enligt artikel 21.2 hindrar inte den lag som är tillämplig på arvet tillämpning av lagen i den medlemsstat där kvarlåtenskapen är belägen, om den lagen kräver att dödsboet ska förvaltas och arvskiftet verkställas av en boutredningsman eller testamentsexekutor som utses av medlemsstaten. Den lag som är tillämplig på arvet styr dock vilka personer som har rätt att förvalta och skifta arvet. Utan hinder av den lag som är tillämplig på arvet får dock enligt artikel 21.2 b lagen i den stat där egendomen är belägen tillämpas om den lagen kräver att arvsskatt ska betalas innan arvet slutligen överläts.

I förordningen finns också en bestämmelse om sådana situationer där den avlidne saknar arvingar eller testamentstagare enligt den lag som ska vara tillämplig. Den tillämpliga lagen ska inte hindra en medlemsstat eller en myndighet som anvisas enligt lagen i den medlemsstaten att ta över rätten till kvarlåtenskap som är belägen på medlemsstatens territorium (artikel 24).

2.4 Erkännande och verkställighet av beslut

En dom som har meddelats med stöd av den föreslagna förordningen ska erkännas i de andra medlemsstaterna utan något särskilt förfarande. Om frågan om erkännandet i sig är föremål för en tvist, kan berörda parter, i enlighet med förfarandena i artiklarna 38—56 i förordning (EG) nr 44/2001 (s.k. Bryssel I-förordningen), ansöka om att få fastställt att avgörandet ska erkännas. I Finland betyder detta att erkännande ska sökas hos tingsrätten. Om frågan om en dom ska erkännas uppkommer som en prejudiciell fråga i en medlemsstat, är den domstol som handlägger saken behörig att avgöra frågan om erkännande.

Erkännandet av en dom får vägras av de skäl som anges i artikel 30. Dessa är a) oförenlighet med rättsordningen, b) brister i delgivningen av stämningsansökan eller motsva-

rande handling, om det är fråga om en utbliven svarande, c) domen strider mot en tidigare dom i den stat där domen görs gällande, d) domen strider mot en dom som tidigare har meddelats i en annan medlemsstat eller i en tredje stat och domen erkänns i den stat där den görs gällande.

En dom som har meddelats i en medlemsstat och som är verkställbar där ska, liksom rättsliga transaktioner, kunna verkställas i en annan medlemsstat i enlighet med artiklarna 38—56 och artikel 58 i Bryssel I-förordningen (artikel 33).

Enligt artikel 2 g avses med dom varje arvsrättsligt avgörande som har meddelats av en domstol i en medlemsstat oavsett om rubriceringen är dom, beslut eller förordnande om verkställighet. Med dom avses även domstolstjänstemans beslut i fråga om rättegångskostnader.

Enligt artikel 2 b ska begreppet domstol få en bred tolkning. Med domstol avses varje rättslig instans eller varje annan behörig myndighet i medlemsstaterna som har liknande funktioner i samband med arv. Med domstolar likställs även andra myndigheter som enligt delegation bemyndigats att utöva befogenheter inom områden som enligt denna förordning omfattas av domstolarnas behörighet.

2.5 Officiella handlingar

Förslaget har fått ett särskilt kapitel om erkännande och verkställbarhet av officiella handlingar som har upprättats i en medlemsstat. Dessa handlingar ska erkännas om inte handlingarnas giltighet bestrids i enlighet med den utfärdande medlemsstatens förfaranden. Erkännandet får vägras endast om det står i strid med grunderna för den mottagande medlemsstatens rättsordning (artikel 34). Övriga vägransgrunder som gäller för domar ska sålunda inte tillämpas på officiella handlingar. En officiell handling som är verkställbar i ursprungslandet ska på ansökan förklaras verkställbar i en annan medlemsstat i enlighet med det förfarande som föreskrivs i artiklarna 38—57 i Bryssel I-förordningen.

Enligt artikel 2 h avses med officiell handling en handling som har upprättats eller registrerats som en officiell handling och

vars äkthet avser handlingens underskrift och innehåll och har bestyrkts av en offentlig myndighet eller annan behörig myndighet i ursprungsstaten.

2.6 Europeiskt arvsintyg

Den föreslagna förordningen inför ett europeiskt arvsintyg. Det utgör ett bevis för arvingar, testamentstagare, testamentsexekutorer eller boutredningsmän (artikel 36).

Intyget ska upprättas av behörig domstol i den medlemsstat vars domstolar är behöriga i arvsärenden i enlighet med artiklarna 4, 5 eller 6. Intyget ska utfärdas på begäran av den som ska bevisa att han eller hon är arvinge, testamentstagare, testamentsexekutor eller boutredningsman (artikel 37).

Det europeiska arvsintyget ska erkännas i alla medlemsstater som bevis för arvinges, testamentstagares, testamentsexekutors eller boutredningsmans ställning. Intygets innehåll ska presumeras vara tillförlitligt. Utbetalningar eller överlåtelse av egendom till någon som enligt intyget har rätt att vara mottagare ska ha friande verkan utom om den som verkställt betalningen eller överlåtelsen kände till att intyget inte var sanningsenligt. På motsvarande sätt ska förvärv av egendom från en innehavare som enligt ett arvsintyg är behörig att förfoga över egendomen i bilagorna till intyget vara giltiga, utom om köparen kände till att intyget inte var sanningsenligt. Arvsintyget får också ligga till grund för registrering av kvarlåtenskapen i offentliga register i den medlemsstat där egendomen finns eller för ändring av anteckningarna i registren (artikel 42).

Dessutom har förslaget bestämmelser om innehållet i ansökan om arvsintyg (artikel 38), möjligheten att begära delintyg (artikel 39), utfärdande av arvsintyg (artikel 40), arvsintygets innehåll (artikel 41), korrigering, hävning eller annullering av arvsintyget (artikel 43) och klagomål (artikel 44).

2.7 Förordningens förhållande till gällande internationella överenskommer

Den föreslagna förordningen ska inte påverka tillämpningen av bilaterala och mul-

tilateral konventioner och avtal om frågor som regleras i förordningen och som en eller flera medlemsstater har tillträtt när förordningen antas. I förbindelserna mellan medlemsstaterna har dock förordningen företräde. Det sagda påverkar inte medlemsstaternas skyldigheter enligt artikel 307 i fördraget (artikel 45).

2.8 Övergångsbestämmelser

Meningen är att förordningen ska vara tillämplig på arv efter personer som avlidit efter den dag då förordningen började tillämpas. Om arvlåtaren innan förordningen började tillämpas hade uttryckt önskemål om vilken lag som borde styra arvskiftet, ska valet anses giltigt i den mån det uppfyller villkoren i artikel 17. Om parterna i ett arvsavtal innan den föreliggande förordningen började tillämpas hade uttryckt önskemål om vilken lag som borde styra avtalet, ska valet anses giltigt i den mån det uppfyller villkoren i artikel 18.

3 Konsekvenser för lagstiftningen i Finland

De bestämmelser om ärvande som hör till området för den internationella privaträtten ingår i 26 kap. i ärvdabalken (ÄB). Kapitlet fogades till ärvdabalken genom lag 1228/2001, given 13.12.2001. Den föreslagna förordningen avses ersätta dessa bestämmelser, med vissa undantag. I det följande förklaras de viktigaste ändringarna per ämnesområde.

3.1 Internationell behörighet

Var arvlåtaren var bosatt är en viktig behörighetsgrund enligt såväl finsk lag som förslaget till förordning. I finsk lag finns dock vissa behörighetsgrunder som förordningen inte känner. I vissa fall får finska domstolar behörighet om svaranden är bosatt eller har hemvist här. (ÄB 26:2.2). Enligt finsk lag får en finsk domstol pröva ett ärende också på den grund att svaranden godkänner domstolens behörighet eller avger svaromål i ärendet utan att göra invändning

om bristande behörighet (ÄB 26:3). Dessutom får en finsk domstol alltid vidta åtgärder för att skydda i Finland befintlig egendom som hör till kvarlåtenskapen.

Syftet med de nämnda behörighetsgrunderna kan man delvis försöka uppnå genom att med stöd av artikel 5 i förordningen begära att saken överförs till en sådan domstol i en annan medlemsstat som är bättre lämpad att pröva målet än den behöriga domstolen. Förfarandet för överföring av behörighet är dock rätt osmidigt och det medför kostnader jämfört med de bestämmelser enligt vilka svaranden uttryckligen eller genom tyst godkännande får godta den domstol där saken anhängiggjorts.

Om arvlåtaren inte var bosatt i en medlemsstat vid sin död, ska en medlemsstats behörighet bestämmas enligt artikel 6. Detta breddar behörigheten betydligt. Om det i någon medlemsstat finns egendom som hör till kvarlåtenskapen, är den medlemsstaten behörig i kvarlåtenskapsfrågor bl.a. på den grund att en arvtagare eller testamentstagare är bosatt i den staten. Om behörigheten fastställs enligt detta kan det leda till oskälighet för de andra arvingarna. Om t.ex. den avlidnes sista bosättningsort fanns i en stat i Sydamerika och de flesta arvingarna bor i den staten, är det i regel inte rimligt att en arvinge som är bosatt i en medlemsstat får flytta eventuella arvstvister till sin bosättningsstat på grund av att egendom som hör till kvarlåtenskapen finns där.

I förslaget till förordning finns ingen bestämmelse enligt vilken en arvstvist som inletts i tredjestat skulle leda till litispens i gemenskapen. Den föreslagna breda behörigheten skulle då kunna användas för att störa och sabotera en tvist som har anhängiggjorts i tredjestat. Detta kunde t.ex. ske så att en arvinge som är bosatt i en medlemsstat och som märker att han eller hon kommer att förlora i tvisten inleder en ny rättegång i sin bosättningsstat.

3.2 Tillämplig lag

Huvudregeln enligt vilken lagen i den stat ska tillämpas på ärvande som arvlåtaren var bosatt i vid sin död motsvarar huvudsakligen

finsk lag. I finsk lag används visserligen hemvist oftare än bosättning för att ange anknytning. I det fallet lägger man större vikt vid arvlåtarens avsikt att vara stadigvarande bosatt i en viss stat. Det avgörande vid bedömningen av arvlåtarens boningsort är att man gör en objektiv bedömning av vilken stat som var den viktigaste för arvlåtaren vid dennes död. I praktiken anger såväl hemvist som boningsort samma stat i de flesta fallen.

Den föreslagna regleringen avviker dock från finsk lagstiftning i de fall där arvlåtaren tidigare haft hemvist i en annan stat. Enligt finsk lag ska lagen i den nya hemviststaten tillämpas omedelbart endast om arvlåtaren var medborgare i hemviststaten vid sin död. I övriga fall förutsätts det att arvlåtaren hade bott i sin nya hemviststat i minst fem år omedelbart före sin död. Enligt den föreslagna förordningen ändras däremot tillämplig lag genast när boningsorten ändras. Eftersom den exakta tidpunkten för byte av boningsort inte alltid kan fastställas på ett entydigt sätt, kan förslaget leda till svårigheter vid tillämpningen och rättslig osäkerhet i sådana fall där arvlåtarens boende i en stat inte har hunnit bli permanent när dödsfallet inträffar. På grund av skillnaderna i den materiella arvsrätten i olika länder kan den tillämpliga lagen vara av stor ekonomisk betydelse för arvingarna.

På samma sätt som i finsk lag ger den föreslagna förordningen arvlåtaren rätt att inom vissa gränser bestämma vilken lag som ska tillämpas på arvet. Enligt båda författningarna gäller bestämmelsen kvarlåtenskapen i sin helhet. Den rätt att välja som arvlåtaren får i förslaget är emellertid betydligt mindre än enligt finsk lag. Enligt förslaget får arvlåtaren som tillämplig lag endast utse lagen i den stat som han eller hon är medborgare i. Med detta anses sannolikt det medborgarskap som gäller när arvlåtaren gör sitt val. Enligt finsk lag får arvlåtaren utöver detta välja lagen i den stat som han eller hon är medborgare i vid sin död, lagen i den stat där han eller hon har hemvist när valet görs eller vid tidpunkten för dödsfallet eller där han eller hon tidigare haft hemvist. En arvlåtare som är gift när förordnandet ges får dessutom som tillämplig lag ange den

stats lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden.

I förslaget till förordning är den lag som ska tillämpas på ärvande mer omfattande än vad som är fallet i fråga om finsk lag. Enligt finsk lag avgörs de flesta materiellt rättsliga frågorna enligt den lag som tillämpas på ärvandet, medan procedurfrågor om dödsboets förvaltning, boutredning och arvskifte avgörs enligt finsk lag. Enligt förslaget ska flera frågor som nu betraktas som procedurfrågor och som avgörs enligt finsk lag avgöras med stöd av den lag som ska vara tillämplig på arv. Sådana frågor är enligt artikel 19.2 arvtagares, testamentsexekutorers och boutredningsmäns rätt att förfoga över dödsboets tillgångar, bl.a. försäljning av tillgångar eller betalning av skulder (punkt g) och förfarandet vid arvskifte (punkt l).

Att den lag som ska vara tillämplig breddas till att gälla procedurfrågor som gäller boutredning och arvskifte ger upphov till många problem. Den föreslagna regleringen klarlägger inte om någon boutredningsman och skiftesman över huvud taget kan förordnas för kvarlåtenskap i Finland om den på ärvandet tillämpliga lagen är någon annan lag än finsk lag. Om en boutredningsman inte kan förordnas för ett sådant dödsbo, kan fordringsägarnas ställning bli problematisk. I ärvdabalken skyddas nämligen deras ställning sålunda att de har rätt att kräva att en boutredningsman förordnas. Om förslaget till förordning tolkas så att det är möjligt att förordna boutredningsman och skiftesman, ska enligt artikel 19 den på ärvandet tillämpliga lagen dock tillämpas också på dem. Detta kan leda till en återvändsgränd i sådana fall där den tillämpliga utländska lagen saknar bestämmelser om boutredningsman och skiftesman eller motsvarande personer, eftersom det i sådana fall också saknas bestämmelser om deras befogenheter.

Kommissionens förslag verkar också fungera illa i motsatta lägen, dvs. när arvlåtaren har bestämt att finsk lag ska tillämpas på ärvandet men boutredningen sker i en annan medlemsstat. I dessa fall ska domstolen i den medlemsstaten tillämpa den finska ärvdabalken och på begäran förordna en boutredningsman och skiftesman. Detta kan bli svårt om lagstiftningen i den medlemsstaten

inte har motsvarande organ. Det kan också vara mycket svårt för en boutredningsman att arbeta i en miljö där boets fordringsägare och andra instanser, vars rätt är beroende av boutredningen, inte har kunskaper om boutredningsmannens status och befogenheter.

Konsekvenserna av den bestämmelse som kommenterats ovan begränsas till en del av artikel 21 i den föreslagna förordningen. Enligt punkt 2 hindrar den lag som är tillämplig på arvet inte tillämpning av lagen i den medlemsstat där kvarlåtenskapen är belägen, om den lagen kräver att dödsboet ska förvaltas och arvskiftet verkställas av en boutredningsman eller testamentsexekutor som utses av medlemsstaten. Detta verkar öppna möjlighet för att man oberoende av den lag som ska vara tillämplig kan förordna en boutredningsman och skiftesman i fråga om den del av egendomen som finns i Finland. Om det finns egendom i andra stater ska dock antingen den lag som ska vara tillämplig eller bestämmelserna i den stat där egendomen är belägen tillämpas i fråga om den. Detta leder sannolikt till att boet inte kan förvaltas som en helhet. Förvaltningen splittras om det finns egendom i fler än en stat. Detta avviker från gällande finska bestämmelser enligt vilka en boutredning i regel omfattar arvlåtarens samtliga tillgångar och skulder och hela egendomen delas vid arvskiftet, oberoende av var den finns. (ÄB 26:16 och 26:17).

Enligt förslaget till förordning bör också ansvaret för dödsboets skulder avgöras med stöd av den lag som ska vara tillämplig på arv. I finsk lag finns ingen uttrycklig lagvalsregel om detta eftersom det anses att frågan om vem som ansvarar för den avlidnes och dödsboets skulder ingår som en del av boutredningen. Enligt ärvdabalken tillämpas alltid finsk lag på boutredning som verkställs i Finland (ÄB 26:15). Den lösning som man gått in för i förslaget innebär att arvlåtaren får välja tillämplig lag för skuldansvaret genom att välja vilken lag som ska vara tillämplig på ärvandet. Även om arvlåtarens möjligheter att välja tillämplig lag är små enligt förslaget, uppstår frågan om inte fordringsägarna bör kunna lita på att det all-

tid är lagen i den stat där arvlåtaren sist var bosatt som ska tillämpas på skuldansvaret.

I förslaget till förordning finns inga bestämmelser om tillämplig lag vad gäller testamentets form. Majoriteten av medlemsstaterna, bl.a. Finland, har tillträtt 1961 års Haagkonvention om lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden (FördrS 77/1976), medan elva medlemsstater inte är konventionsparter. Detta kan åtminstone i teorin leda till att ett formellt giltigt testamente enligt Haagkonventionen och den lag som är tillämplig på ärvandet när testamentet upprättades, inte är giltigt enligt lagen i den stat där arvlåtaren sist var bosatt eller där han eller hon hade egendom.

I 26 kap. 12 och 13 § i ärvdabalken anges vilka bestämmelser i finsk lag som hör till de s.k. direkt tillämpliga bestämmelserna, dvs. är bestämmelser som ska tillämpas oberoende av vilken lag som i övrigt tillämpas på ärvandet. Enligt 12 § är det under vissa förutsättningar fråga om bestämmelser som gäller ankans eller anklingens rätt att i sin besittning behålla bostaden och bohaget samt om bestämmelser som gäller bidrag till arvlåtarens barn och maka eller make. Direkt tillämplig enligt 13 § är även bestämmelsen som gör det möjligt att jämka arvskiftet om resultatet av avvittringen eller arvskiftet annars skulle bli oskäligt på grund av att olika staters lagar ska tillämpas. Av dessa bestämmelser får huvudparten av bestämmelserna i 12 § tillämpas också efter det att förordningen har trätt i kraft eftersom det föreslås i artikel 22 att den lag som ska vara tillämplig inte får hindra att särskilda arvsrättsliga bestämmelser tillämpas på vissa typer av fast egendom, företag eller andra kategorier av tillgångar med särskilda syften i ekonomiskt, familjerättsligt eller socialt hänseende enligt lagen i den medlemsstat där egendomen är belägen, om de särskilda bestämmelserna enligt den lagen är tillämpliga oavsett vilken lag som styr arvskiftet. Däremot får 13 § inte längre tillämpas om förordningen träder i kraft i den föreslagna formen, eftersom 13 § inte gäller särskild behandling av en del av tillgångarna utan i stället jämkning av slutresultatet av arvskiftet.

3.3 Erkännande och verkställighet

De föreslagna bestämmelserna ändrar nuläget sålunda att arvsrättsliga beslut som tillkommit i Finland erkänns och verkställs i de övriga medlemsstaterna. På motsvarande sätt erkänns och verkställs de beslut i Finland som har meddelats i andra medlemsstater i enlighet med förordningen. Förslaget breddar tillämpningsområdet för principen om ömsesidigt erkännande. Detta kommer att betydligt underlätta hanteringen av sådana arvsfrågor där kvarlåtenskapen finns i fler än en medlemsstat.

I Finland avgörs de flesta arvsfrågorna genom ett avtal mellan delägarna i dödsboet. Avtalet styrks av två ojäviga personer. Ett sådant avtal är inte en offentlig handling enligt förslaget till förordning, vilket betyder att det inte kommer att erkännas enligt förordningen. I förslaget finns inte heller några bestämmelser som säkerställer att ett sådant avtal om arvskifte betraktas som bevis på fång som ger ägaren eller en annan rättsinnehavare möjlighet att få sina rättigheter registrerade i ett fastighetsregister eller något annat register. Finland har möjlighet att påverka saken genom egna åtgärder, dvs. genom att ta i bruk officiella handlingar.

Stridiga arvsfrågor avgörs i Finland så att en skiftesman förordnas för att förrätta arvskiftet. En skiftesman kan uppfattas som ett organ som med domstolsfullmakt utför ett uppdrag som innebär lagtillämpning. Skiftesmannens beslut får inom en bestämd tidsperiod klandras i domstol. Om klandertalan inte inges inom utsatt tid får arvskiftet laga kraft. Enligt artikel 2 b i förslaget till förordning ska begreppet domstol få en bred tolkning. Med domstol avses också myndigheter som enligt delegation bemyndigats att utöva befogenheter inom områden som enligt den föreslagna förordningen omfattas av domstolarnas behörighet. Eftersom en skiftesman inte är en myndighet kan han eller hon inte uppfattas som domstol, i den betydelse som avses i förslaget. Detta innebär att inte heller skiftesmannens avgörande kan anses som ett sådant domstolsbeslut som ska erkännas i de övriga medlemsstaterna. Detta är ett problem i finskt perspektiv.

3.4 Europeiskt arvsintyg

I dagen läge finns ingen sådan internationellt erkänd handling som skulle göra det möjligt för boutredningsmän, testamentsexekutorer eller andra instanser med bestämmanderätt i dödsboet att bevisa sina fullmakter. Genom 1973 års Haagkonvention om internationell förvaltning av dödsbon försökte man skapa ett sådant intyg. Syftet kunde dock inte nås till alla delar, eftersom endast tre stater tillträdde konventionen. Det europeiska arvsintyget kommer att avhjälpa denna brist.

Enligt artikel 41 i förslaget till förordning ska intyget innehålla många olika slags uppgifter om arvlåtaren, dödsboet, arvingarna, testamentstagare och om den utdelning som de ska få. Flera av dessa uppgifter är inte nödvändiga för att påvisa rätten att företräda dödsboet. Ett intyg med det breda föreslagna innehållet kan bli tungt att hantera för den utfärdande domstolen. Många av de uppgifter som ska tas med i intyget är sådana att de kan lämnas först efter det att arvskiftet slutförts och fått laga kraft.

Enligt artikel 42 i förslaget till förordning ska det europeiska arvsintyget erkännas fullt ut i alla medlemsstater som bevis för arvinges, testamentstagares, testamentsexekutors eller boutredningsmans ställning. Förhållandet mellan erkännande av arvsintyg och erkännande av dom är oklart i förslaget.

3.5 Övergångsbestämmelser

Enligt gällande finsk lag har arvlåtaren betydligt större möjligheter att bestämma om tillämplig lag för kvarlåtenskapen än enligt förslaget till förordning. Om överläggningarna inte leder till ändringar i fråga om detta, måste det i övergångsbestämmelsen tryggas att ett lagval som gjorts innan förordningen träder i kraft och som var giltigt enligt lagstiftningen i den medlemsstat där valet gjordes fortsätter att vara giltigt i den medlemsstaten trots ikraftträdandet av förordningen.

Artikel 50 i förslaget garanterar inte detta. Enligt artikel 50 är ett lagval som görs innan förordningen börjar tillämpas giltigt om det uppfyller villkoren i artikel 17. Detta betyder

att valet är giltigt endast om arvlåtaren som tillämplig lag har valt lagen i den stat där han eller hon är medborgare. Om arvlåtaren som tillämplig lag har valt t.ex. lagen i sin tidigare hemviststat, vilket är möjligt enligt 26 kap. 6 § i ärvdabalken, skulle detta lagval förlora sin giltighet när förordningen träder i kraft. Detta utgör ett problem med hänsyn till rättssäkerheten. Det skulle också kunna leda till att arvet fördelas i strid med arvlåtarens vilja som han eller hon uttryckt i enlighet med lag.

4 Konsekvenser för fördrag som är bindande för Finland

Finland har tillträtt konventionen mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige om arv, testamente och boutredning (*nordiska arvskonventionen*, FördrS 21/1935). Med Sovjetunionen ingicks i tiden en överenskommelse om rättslig hjälp (FördrS 48/1980) och numera tillämpas den mellan Finland och Ryssland. Konventionen innehåller en bestämmelse om att arvsfrågor ska behandlas nationellt (artikel 24) och en bestämmelse som anger när ett testamente ska anses giltigt till formen (artikel 25). Finland har också tillträtt Haagkonventionen om lagkonflikter i fråga om formen för testamenteriska förordnanden (FördrS 77/1976).

Enligt artikel 45 i förslaget till förordning ska förordningen inte påverka tillämpningen av sådana bilaterala och multilaterala konventioner och avtal som en medlemsstat har tillträtt när förordningen antas och som gäller frågor som regleras av förordningen. Detta påverkar dock inte medlemsstaternas skyldigheter enligt artikel 307 i EG-fördraget. I förbindelserna mellan medlemsstaterna ska förordningen ha företräde.

Den föreslagna förordningen påverkar inte tillämpningsområdet för vare sig den nämnda Haagkonventionen eller överenskommelsen om rättslig hjälp eftersom dessa överenskommelser inte gäller frågor som hör till förordningens tillämpningsområde. Däremot blir det inte längre möjligt att fortsätta tillämpningen av den nordiska arvskonventionen på förbindelserna mellan Finland och Sverige när förordningen börjar tillämpas. Eftersom den nordiska arvskonventionen inte till alla delar är förenlig med förslaget till

förordning kräver artikel 307 i fördraget åtgärder för att eliminera motstridigheterna.

5 Förslagets rättsliga grund och förhållande till subsidiaritetsprincipen

Den rättsliga grunden för förslaget till förordning utgörs av artikel 61 c och artikel 67 5 andra strecksatsen i EG-fördraget. Statsrådet anser detta vara korrekt.

Enligt kommissionen är förslaget civilrätt, inte familjerätt och därför ska beslut om förordningen fattas enligt medbeslutandeförfarandet i artikel 251 i EG-fördraget. I Finland anses det att arvsrätten hör intimt samman med familjerätten, och därför anser statsrådet att beslut om förordningen kunde fattas enligt det förfarande som tillämpas inom familjerätten. Uppfattningarna om förhållandet mellan familjerätt och arvsrätt är dock olika i de olika medlemsländerna. Därför godtar statsrådet att förordningen antas enligt det förfarande som kommissionen föreslår.

Förordningens mål kan inte nås på ett tillfredsställande sätt genom nationella åtgärder i medlemsstaterna. Förslaget är sålunda förenligt med subsidiaritetsprincipen.

6 Ålands behörighet

Enligt 27 § 7 punkten i självstyrelselagen för Åland (1144/1991) har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om arv med de undantag som avses i 10 §. Enligt 10 § bestäms det i jordförvärvslagen för Åland (3/1975) om inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom och därmed jämförbar egendom i landskapet. Inskränkningarna gäller inte den som har hembygdsrätt.

Enligt 2 § i jordförvärvslagen för Åland får personer som inte har åländsk hembygdsrätt inte utan tillstånd av landskapsregeringen med äganderätt förvärva eller med stöd av legoavtal eller något annat avtal besitta fast egendom i landskapet. Genom landskapslag kan bestämmas om undantag från detta.

Enligt 3 § i jordförvärvslagen får maka eller make och bröstarvinge genom arv förvärva egendom utan hinder av bestämmelserna ovan. Övriga arvingar behöver till-

stånd. Om tillstånd inte beviljas ska egendomen inom sex månader överlåtas till någon som har rätt att förvärva den, vid äventyr att landskapsregeringen eljest förordnar om egendomens försäljning på offentlig auktion.

Jordförvärvslagen för Åland inskränker också möjligheten att hålla ett dödsbo odelat. Om en arvinge som behöver tillstånd är delägare i ett dödsbo som äger eller besitter fast egendom, kan landskapsregeringen enligt 3 § 2 mom. yrka skifte av dödsboet med samma rätt som en dödsbodelägare, om dödsboet inte har skiftats inom två år från dödsfallet.

Till fördraget om Finlands anslutning till Europeiska unionen har fogats protokoll 2 om Åland (FördrS 103/1994). Enligt artikel 1 i protokollet hindrar inte EG-fördragen att de bestämmelser om Åland tillämpas som är i kraft den 1 januari 1994 och som gäller inskränkningar, på icke-diskriminerande grund, i rätten för personer som inte har hembygdsrätt på Åland att förvärva och inneha fast egendom på Åland utan tillstånd av Ålands behöriga myndigheter. Enligt statsrådets uppfattning garanterar detta att förordningen inte kommer att påverka bestämmelserna i jordförvärvslagen för Åland när förordningen träder i kraft. Utlåtande om förslaget till förordning kommer likväl att inbegäras av åländska landskapsregeringen.

7 Nationell behandling av förslaget och behandlingen i EU

Förslaget har skriftligen behandlats i sektionen för rättsliga och inrikes frågor.

Förhandlingarna om förslaget till förordning har inletts i EU:s kommitté för civilrättsliga frågor som lyder under rådet för rättsliga och inrikes frågor. Arbetet inleddes i november 2009 när kommissionen lade fram förslaget.

8 Statsrådets ståndpunkt

Statsrådet stödjer att en förordning antas om internationella arvsfrågor. Genom en förordning kan man underlätta handläggningen av internationella arvsfrågor och förbättra erkännandet och verkställbarheten av beslut om arv i medlemsstaterna.

Innan statsrådets ståndpunkt utformas i fråga om detaljerna i förslaget till förordning kommer justitieministeriet att be berörda instanser att yttra sig om förordningen. I detta skede gör statsrådet följande preliminära bedömningar.

Behörighet

Statsrådet finner det lämpligt att behörigheten enligt huvudregeln ska tillkomma domstolarna i den medlemsstat där arvlåtaren sist var bosatt. Statsrådet godtar också att saken får överföras till en sådan domstol i en annan medlemsstat som är bättre lämpad än bosättningsstaten att behandla frågan. Under de fortsatta överläggningarna bör man utreda om arvingarna skulle kunna få möjlighet att komma överens om domstolens behörighet t.ex. sålunda att den domstol där saken inletts skulle vara behörig om svaranden ingår i svaromål utan att göra invändningar om bristande behörighet.

I förslaget till förordning föreslås en onödigt bred behörighet i lägen där arvlåtaren inte var bosatt i en medlemsstat vid sin död. Under förhandlingarna bör man sträva efter att medlemsstaternas behörighet i dessa fall inte ska vara bredare än vad behovet av rättsligt skydd och en korrekt hantering av internationella arvsfrågor förutsätter.

Tillämplig lag

Statsrådet stödjer att tillämplig lag på ärvandet enligt huvudregeln ska vara lagen i den stat där arvlåtaren var bosatt vid sin död. Under överläggningarna bör det dock klargöras om det behövs kompletterande regler för att förbättra rättssäkerheten och förutsägbarheten i de lägen där arvlåtaren bott endast en kort tid i den stat som han eller hon avled i.

Statsrådet stödjer att arvlåtaren får begränsade möjligheter att bestämma om tillämplig lag för kvarlåtenskapen. Arvlåtarens fria vilja skulle dock kunna vara mer omfattande än vad kommissionen föreslår. Om arvlåtarens fria vilja snävas in mer än vad som är fallet i gällande finsk lag, bör man försöka få in en sådan övergångsbestämmelse i förordningen som tryggar att lagval som gjorts före ikraft-

trädandet och som är giltiga enligt finsk lag fortsättningsvis gäller i Finland oberoende av bestämmelserna i förordningen.

Området för tillämplig lag på ärvandet är alltför omfattande. Man bör sträva efter att procedurfrågor som gäller boutredning och arvskifte ska, i så stor utsträckning som möjligt, kunna avgöras enligt lagen i den stat där boutredningen och arvskiftet verkställs, dvs. i regel enligt lagen i den stat där arvlåtaren hade sin sista boningsort. Ansvaret för den avlidnes och dödsboets skulder bör också bestämmas enligt lagen i den sista bosättningsstaten.

Erkännande och verkställighet

Statsrådet stödjer att beslut som meddelats i en arvsfråga i en medlemsstat ska erkännas i de andra medlemsstaterna utan särskilt förfarande och verkställas efter det att de har fastställts som verkställbara i den medlemsstat som ska verkställa dem.

Statsrådet anser att även beslut av skiftesman bör erkännas i medlemsstaterna efter det

att klandertiden gått ut. Detta bör eftersträvas genom en breddning av förslagets definition av domstol sålunda att definitionen också omfattar skiftesmän som bemyndigats av domstol eller, som ett andra alternativ, genom att trygga att beslut av skiftesman erkänns med hjälp av det europeiska arvsintyget.

Europeiskt arvsintyg

Statsrådet stödjer ibruktagandet av ett intyg som gör det möjligt för arvingar, testamentstagare, testamentsexekutorer och andra personer som förvaltar dödsbon att visa sin status och sina fullmakter i fråga om dödsboet. Man bör sträva efter att utveckla de föreslagna bestämmelsernas detaljer så att arvsintyget kan uppfylla detta syfte så väl som möjligt. Dessutom bör man också sträva efter att utfärdandet av intyg inte leder till oskäligt stora arbetsmängder för de behöriga domstolarna.